

Danskt má og skal víkja fyri føroyskum í okkara skúlum

— ikki av illvilja móti donskum og donum, men tí hetta er fyritleytingin fyri, at vit ein dag fáa eitt heilt mál, og ikki sum nú er, eitt hálv mál. Vit mugu skúgva av okkum donsku dýnuna, sum er um at kvala okkum, skrivur Pól Jespersen, lærari í Hoydølum m.a. í hesi greinini, ið er hansara íkast til tjakið um føroysk skúlaframskiptir

Mál er vald

Longu tá ið tjóðskapar-ræslan vaknar, verður nógv talað og skrivað um, hvussu stóran týdning málið hevur. Mál er vald. Uttan mál, eingin tjóðskapur. Jóannes bóndi, sum tá var blaðungur, visir eisini á vandan við at blanda saman málini bæði, føroyskt og danskt, tí fyri at læra eitt fremmant mál er neyðugt at duga sitt egna mál, móðurmálið, til litar fyrst. Tó at hesi sjónarmið eru eins sonn í dag, verður lit-ið gáað eftir teimum.

Skúlin er danskur

Skúlin í Føroyum er enn sum áður danskur. Aftur at hesum kemur so tað stóra útlenska trýstið í samfelagnum annars. So stórt er hetta týrst nú vorðið, at tá ið føroyskt børn koma í skúla, er málsliga grundarlag teirra í donskum longu komið upp á pláss. Sama er í vissan mun galdandi fyri onnur fremmand mál. Hetta er í sjálvum sær einki ringt, men vandin er tann, at hetta sama grundarlag, sum jú er fyritleytingin fyri allari málundirvísing, ikki í sama mun er til staðar í føroyskum, móðurmáli barnanna! Longu í 3. flokki læra so børnini danskt, um tey so duga føroyskt ella ikki. Tað er í dag heilt vanligt, at føroysk smábørn í 3. flokki fáa serundirvísing í donskum. Hetta er einki minni enn eitt brotsverk.

Hvat ið fólkaskúlanum viðvíkur, er stóran í dag tann, at um leið tiggjunda hvørt lærarafólk talar danskt mál. Í onkrum skúla er talið væl størri — hvørt fimta lærarafólk talar danskt mál! Á tíma-

talvuni gevur danskt føroyskum litið eftir, og framvegis verður nýttur hópur av donskum læri-bókatalfari.

Halda tey ungu fram við skúlagongdini aftan á framhalds-deildina, t.d. í studentaskúlanum ella hf-skeiðunum, koma tey í ein skúla, sum er enn meira danskur. Danskt stendur enn sterkari á tímatalvuni í mun til føroyskt, ein nógv størri partur av lærarunum eru danir, sum flestallir undirvísja á donskum, og læri-bókatalfarið er tað mesta danskt.

Gera vit upp støðuna eftir 12 ára skúlagongd, koma vit til eina syrgiliga niðurstøðu, nevniliga hesa: føroyskir studentar og hf'arar hava gingið í ein skúla, har ið danskt — og ikki føroyskt — hevur verið høvuðsmálið! Skalt tú læra eitt mál, mást tú siggja tað fyrst eygunum og hoyra tað fyrst oyrunum. Og hetta málið hevur verið danskt. Føroyskur ungdomur

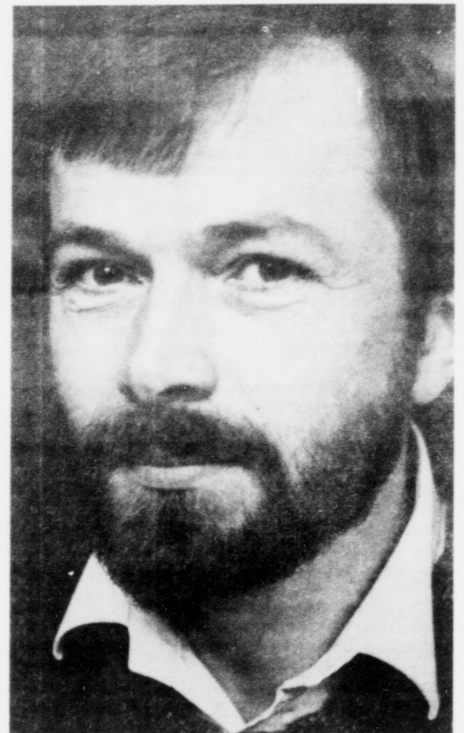
Donsk mentanar-imperialisma

Mentanarimperialisma er orðið, sum best lýsir hesi víðurskipti, men nevnið tú slík sjónarmið, mást tú vænta at fáa orð sum chauvinismu, nationalismu, rasismu ella avbyrging afturimóti, eisini, og kanska serliga, frá egnu landsmonnum tínum. At unna før-

oyskum heiðursplássið í skúlanum í Føroyum, sum tað eigur allan rættin til, men enn ikki hevur fingið, er ein mannarættur, og at tala um avbyrging, sum heimurin sær út í dag, er tvælt. Nei, tað er beint øvugt, heldur er tað skúlin í Føroyum, og annars samfelagið alt, sum dag og dagliga má lata sær lynda danska chauvinismu og danska imperialismu, eisini borin fram av Føroy-ingum sjálvum, og ikki haldi eg, at skúlin her eigur at leggja stein oman á býði, heldur átti hann at víst á gongda leið úr myrkrinum.

Skúlin einki mál

Føroyski skúlin hevur, sum er, einki mál — sum ein lamskotin fuglur fer hann darlandi. Og armóðsprátið kenna vit: ongar bókur, tí vit hava onga lesiætlan, og onga lesiætlan, tí vit hava ongar bókur. Verandi stóða er tó eingin náttúrlóg. Hon stendur til at broyta, men fyrsta

fyritleytingin fyri hesum er, at føroyskir politikarar og føroyskir skúlamyndugleikar taka skúlan í størri álvara enn higartil. Tað er ikki nóg mikið at tala um skúlabygningar. Talast má um innihald skrivur Pól Jespersen

Føroyskir politikarar og skúlamyndugleikar mugu taka skúlan í størri álvara enn higartil. Tað er ikki nóg mikið at tala um skúlabygningar. Talast má um innihald skrivur Pól Jespersen

einki at leggja afturat øllum tí, sum longu er sagt í hesum máli — í 100 ár!

Føroyingar ongan tjóðskap

Einar 25 tjóðir í heiminum hava stýrisslag, sum kann kallast demokratiskt. 25 — tað er alt, og vit eru teirra millum. Til allar síður hava vit demokratiskt stýrdar grannar, og tað er snøgt sagt stór skomm, at vit framvegis skulu brúka tíð og orku til at finna próvgrundir fyri, at føroyskt er málið í skúlanum í Føroyum. Sama er við tjóðskapi okkara, sum enn ikki er komin upp á pláss. Vit mugu krevja, at politikarar okkara geva føroyskum skúlafólki sømiligar politiskar karmar at virka undir. Tíðin er langt síðan búgvin til broytingar í heima-stýrisslagini, bæði hvat ið tjóðskapi og máli okkara viðvíkur.

Framtíðin biður ikki eftir okkum, og hon hevur ógíligar avbjóðingar til øll heimsins fólk — eisini til okkara. Fyri fyrstu ferð í mannsøguni stinga seg nú upp trupulleikar, sum krevja samstarv millum øll heimsins folkaslag, skal knøttinum vera liv lagað. Vit hava snøgt sagt ikki stundir til at faast við málspurningin longur, hann skal avgreiddast nú! Vit, sum nú liva, hava

Føroyskt mál ónýtiligt, siga danir

Í sama tíðarskeiði er nógv sagt frá danskari síðu um føroyskt mál, sum ikki skal endurtakast her. Tey, sum vilja vita meira um sorgarsøgu móðurmálsins í Føroya skúla, skulu lesa bókina »Færøsk i den færøske skole« eftir Arnfinn Thomassen frá 1985, og grein hansara í seinasta »Vardá«.

Upp í hesa longu røð av tápuligheitum verða enn heftar ljótar blómur. Nú seinast — í 1988 — ein tistil, sum ljóðar nakað soleiðis: føroyskt megnar einki einsamalt, við sína líð skal tað hava danskt, sum skal leiða okkum inn í europeiska mentanarheimin. Í 1907 var mentamáðurin Rasmus á Háskúlanum so troysttur av hesum sama tvælti, at hann noyddist at skriva soleiðis:

Danskt er móðurmál dana, og teir hava rætt til at verja tað og væla um tað, ikki tí tað er so stórt kulturmál, men tí tað er meira móðurmál og tað einasta, teir kunnu byggja sín kultúr á.

Og sum grundgeving fyri, at føroyskt skal vera

